MAANDBLAD No. 12 BLOEIMAAND 1937

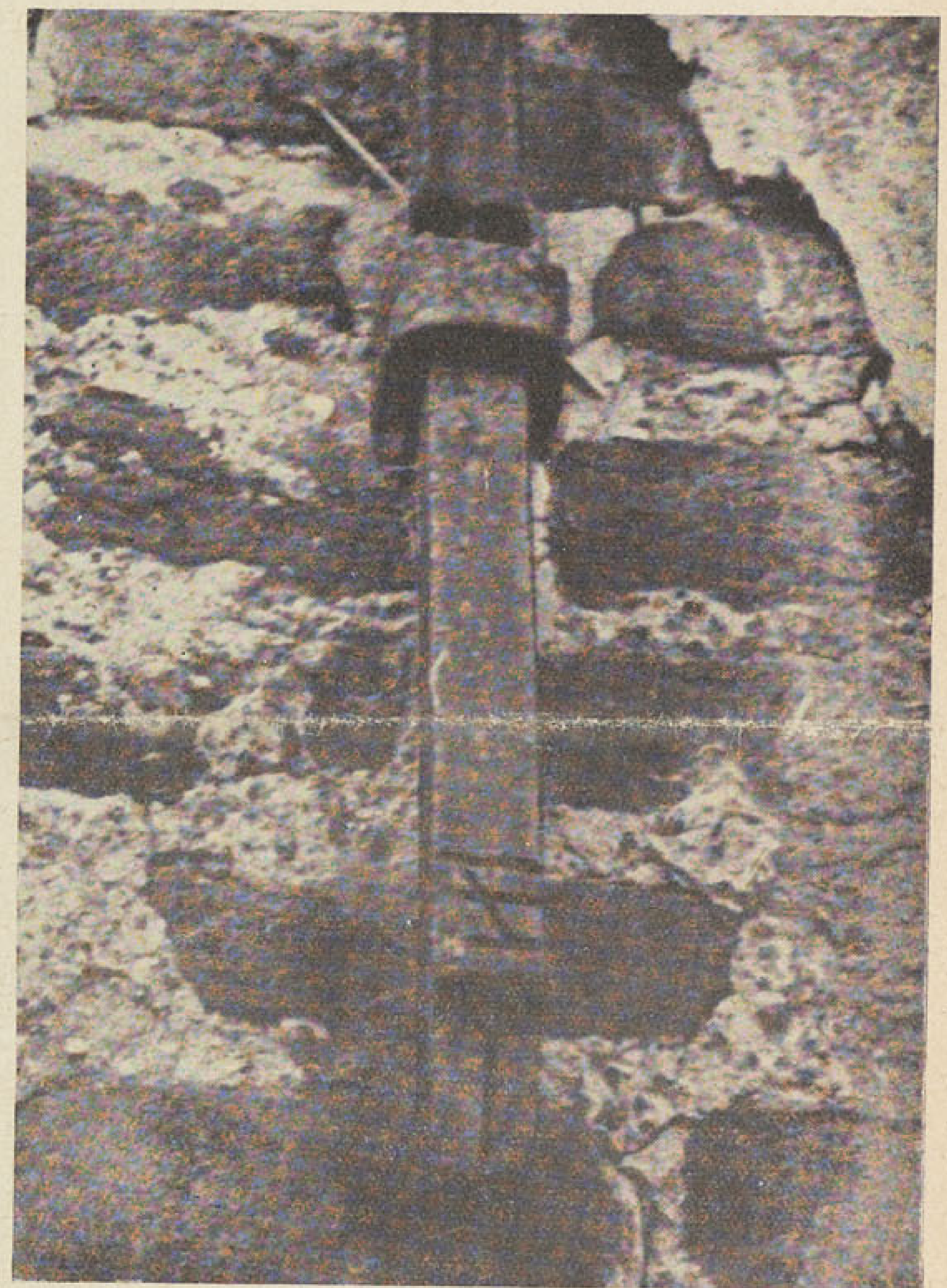
DE WOLFSANGEL

STRIJDBLAD VOOR NEDERLANDSCH VOLKSBEWUSTZIJN

ONDER LEIDING VAN Mr. H. REYDON, OUDEGRACHT 194, UTRECHT

UITGAVE - NENASU - POSTBUS 74 - OUDEGRACHT 194 - UTRECHT
ABONNEMENTEN F 1.50 PER JAAR (F 0.75 PER HALF JAAR) LOSSE NUMMERS 15 CENT
GIRO 207915 t. n. v. VOLK EN VADERLAND - ADVERTENTIETARIEVEN OP AANVRAAG

Wolfsangel op een muuranker van een boerderij onder Bennekom.

Hagespraak

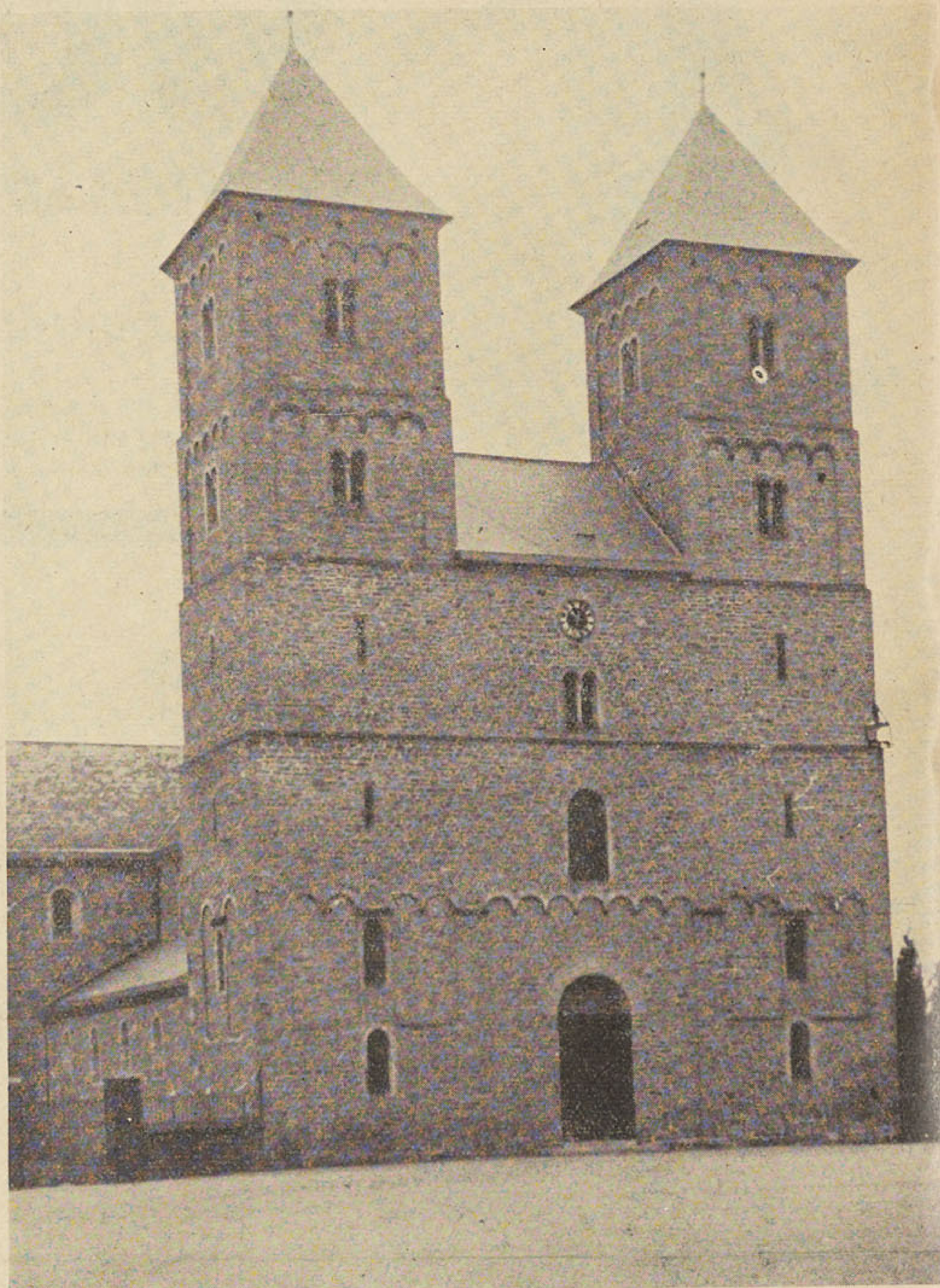
Geen onzer Nederlandsche stammen heeft zoo zijn eigen aard en zeden weten vast te houden als de Saksen. De Franken kwamen reeds vroeg onder vreemden invloed; de Friezen in hun waterrijk gebied stonden bloot aan invallen van buiten, al hebben zij steeds een groote mate van onafhankelijkheid weten te bewaren. De Saksen echter met hun aan de zeden der vaderen hechtenden aard, minder ondernemend en voor het nieuwe toegankelijk dan de Friezen, meer geneigd het oude te bewaren dan naar het nieuwe te zoeken, wonend op schralen grond, waar voor vreemden niet veel te halen viel, hebben tal van oud-Germaansche zeden weten te bewaren.
Terwijl het leenstelsel overal doordrong, ook in het aan de bisschoppen van Utrecht en de hertogen van Gelre onderhoorige Saksenland, heeft het zich op de Drenthsche Saksen de tanden stuk gebeten. Daar, in Drenthe, kon het geen ingang vinden. De enkele heerlijkheden die er ontstonden, de paar ridders, die als mannen van den Bisschop in Drenthe genoemd worden, hebben nooit den vrijen boerenstand van zijn plaats kunnen dringen. Drenthe was en bleef het land der Germaansche eigenerfde boeren, die in hun marken eigen baas bleven. Tot het eind der 18e eeuw wisten de eigenerfden hun recht te bewaren, om zelfstandig de zaken van marke en boerschap te regelen. Dingspilsgewijze konden zij uit eigen hoofde bijeenkomen op een „hagesprake" ten einde te beraadslagen over de bestuurszaken en geen ambtenaar of Staten hadden het recht hun dit te beletten.

Men meene niet, dat dit een democratische bestuursvorm naar tegenwoordige opvatting was. Niet individueel waren de markebewoners gerechtigd, maar de hoeven waren gerechtigd in de marke. Voor de hoeve kwam de boer en hij vertegenwoordigde de hoeve met allen, die er woonden. Een zuiver organisch-agrarische vertegenwoordiging dus. De marke was een gemeenschap van erven, niet een vereeniging van personen.
Eerst in de 19e eeuw, toen door de revolutie de individualistische opvattingen ook hier doordrongen, is deze oud-Germaansche opvatting langzamerhand vernietigd. De wet opende de mogelijkheid de marken te verdeelen, omdat zij in strijd met de volkseigen opvatting de marke zag als een vereeniging van personen. En het individualisme der 19e eeuw zag zelfs in vereenigingen van personen iets van samenspanning tegen de vrijheid van het individu. Zoo zijn tal van marken verdeeld. Aan de oud-Drenthsche hagespraken had de revolutie ook reeds een eind gemaakt. De Germaansche vrijheid van het volk bezweek voor de ontbindende invloeden van een volksvreemd individualisme.

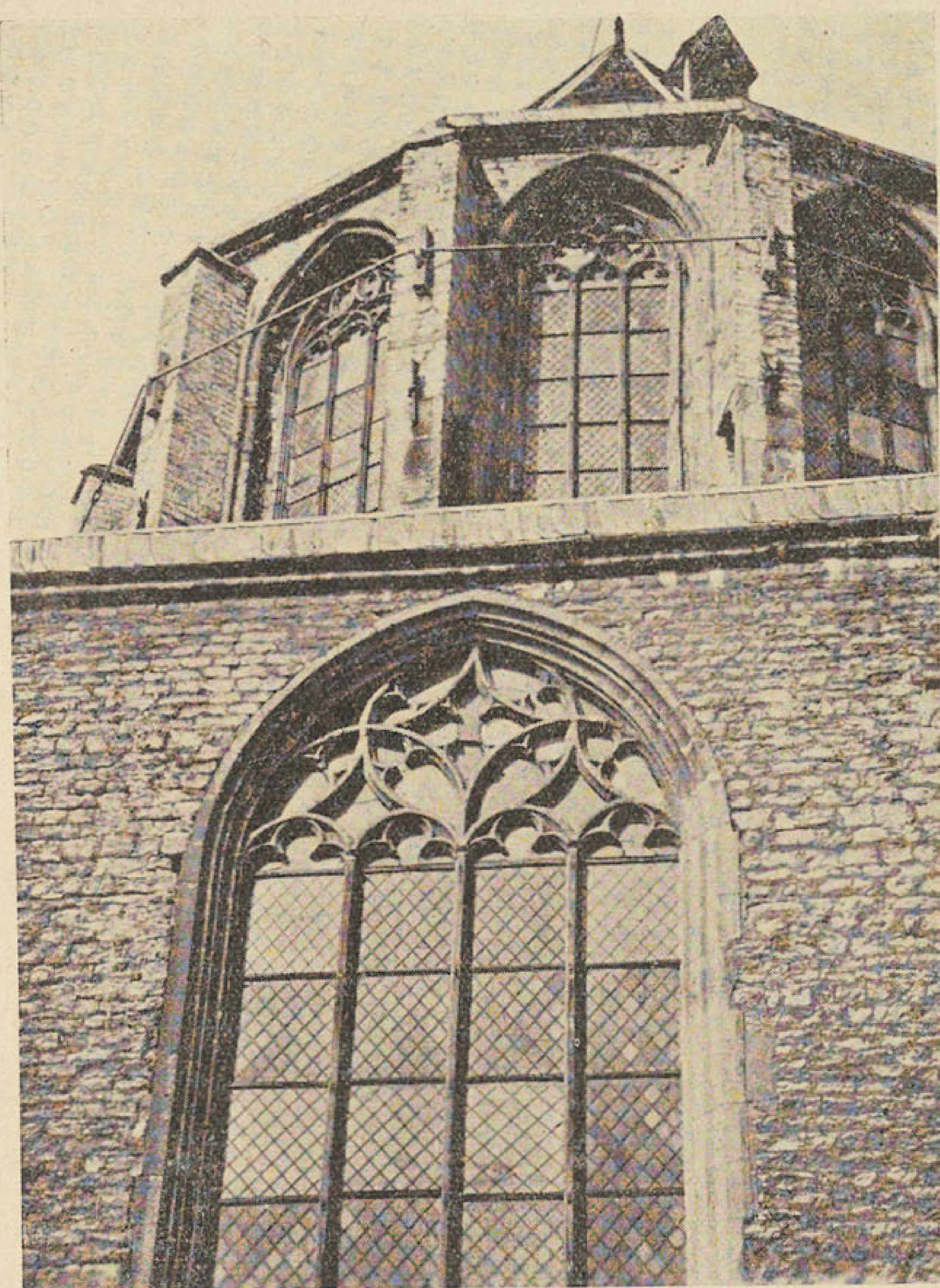

De Germaansche Gothiek

Binnen het Romeinsche rijk, zooals het zich in de eerste eeuwen onzer jaartelling uitstrekte over een groot deel der toen bekende wereld, kon het Christendom zich licht verbreiden. Moeilijkheden van staatkundigen aard ontmoette de prediking niet, daar zij zich binnen één staatsverband onder tal van volken kon bewegen. Het latijn als officieele taal — zij het dan in steeds meer verbasterden vorm — kon als voertaal dienen. Zoo vormden zich binnen het Romeinsche rijk overal Christelijke gemeenten.
Met de ineenstorting van het rijk kregen Germaansche volken het staatsgezag in handen. Eenmaal binnen de grenzen van het voormalige Romeinsche rijk gevestigd, kwamen zij binnen het bereik van de prediking der bestaande Christelijke gemeenten. Met name was dit het geval met de Franken, die zich in het sedert eeuwen door en door gelatiniseerde Gallië vestigden. De Franken werden daar de erfgenamen van het Romeinsche staatsgezag; zij ondergingen sterk den invloed der inheemsche latijnsche beschaving, die de Germaansche volkszeden aantastte en tot een oplossing van den eigen volksaard aanleiding gaf. Het Christendom, in het voormalige Romeinsche rijk reeds staatsgodsdienst, vond vroeg ingang bij hen. De vorsten gaven het voorbeeld zich te laten doopen. De verhoudingen aan het Frankische hof maken echter niet den indruk van sterk door het Christendom beinvloed te zijn: moord en doodslag geven veeleer het beeld van een geslacht, dat in verwildering bezig is ten onder te gaan. De eigen Germaansche cultuur, door de latijnsche beschaving aangevreten, geeft kennelijk niet langer richting aan het leven; de innerlijke remmen verzwakken; de in eigen ras en aard gewortelde levenshouding blijkt gebroken.
Terwijl het Christendom zich betrekkelijk snel verbreidde binnen het oud-Romeinsche gebied, stuitte de missie in de eigenlijke Germaansche landen op grooten weerstand. Deze missie was sedert het einde der 6e eeuw voornamelijk het werk van Iersche monniken, die leefden in de overlevering der Keltische cultuur, d.i. in indo-germaansche overlevering. De Iersche kerk stond in tamelijk losse betrekking tot Rome. Zij vestigde zich ook in Schotland, waardoor zij in aanraking kwam met de Angel-Saksen, die sedert de 5e eeuw zich van Hannover en Sleeswijk uit, zoowel in Engeland als in Friesland hadden nedergezet. De missie onder de Friezen geschiedt dan ook door Angel-Saksen, die in de Iersche kerk zijn opgevoed.
Veel succes heeft deze missie niet. De zendelingen worden vriendelijk ontvangen en genieten vrijheid voor hun prediking, maar geen aanmoediging. De Friesche vorsten houden zich aan het geloof hunner voorvaderen en het volk volgt hun voorbeeld.
Op het eind der 7e eeuw is men nog niet opgeschoten. In dien tijd staat aan het hoofd van het klooster Hij in Schotland — een vestiging der Iersche kerk — de abt Egbert, een Angelsaks, die de Iersche leer vervangt door de beginselen der Engelsche kerk, welke wel een nauwe verbinding met Rome onderhoudt. Men gaat nu bij de missie een andere methode volgen, die ook op het vasteland bij de Franken succes heeft gehad: men richt zich niet langer tot het volk, maar tot den vorst en de edelingen. Zijn deze eenmaal voor het nieuwe geloof gewonnen, dan volgt het volk vanzelf door druk van boven af.
Zoo komt in het jaar 690 de Angelsaks Willibrord naar Friesland, uitgezonden door bovengenoemden abt Egbert. Hij vaart den Rijn op en landt te Trecht (later Utrecht) in het land der Friezen. Koning Radbod wil echter van zijn prediking niets weten en Willibrord trekt naar den koning der Franken, Pippijn. Deze ontvangt hem goed en zendt hem naar de streken bezuiden den Rijn, die hij juist te voren op Radbod had veroverd, om daar te prediken. „Fresia citerior" heet deze streek: het Friesland „aan deze (de Frankische) kant van den Rijn." Willibrord krijgt eerst van den Paus officieel de opdracht om te prediken en

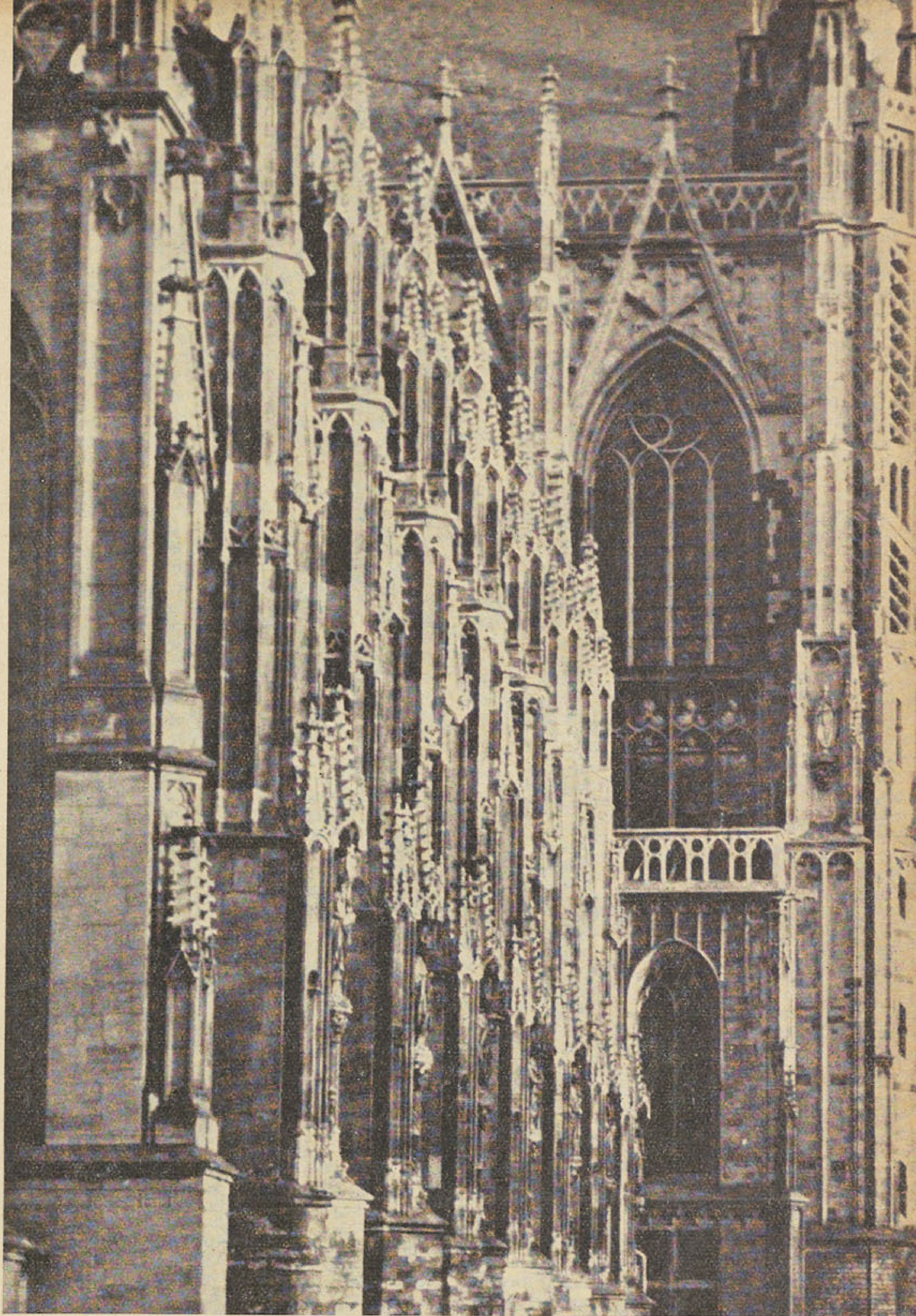
Romaansche kerk te Susteren (L.) uit het jaar 738.

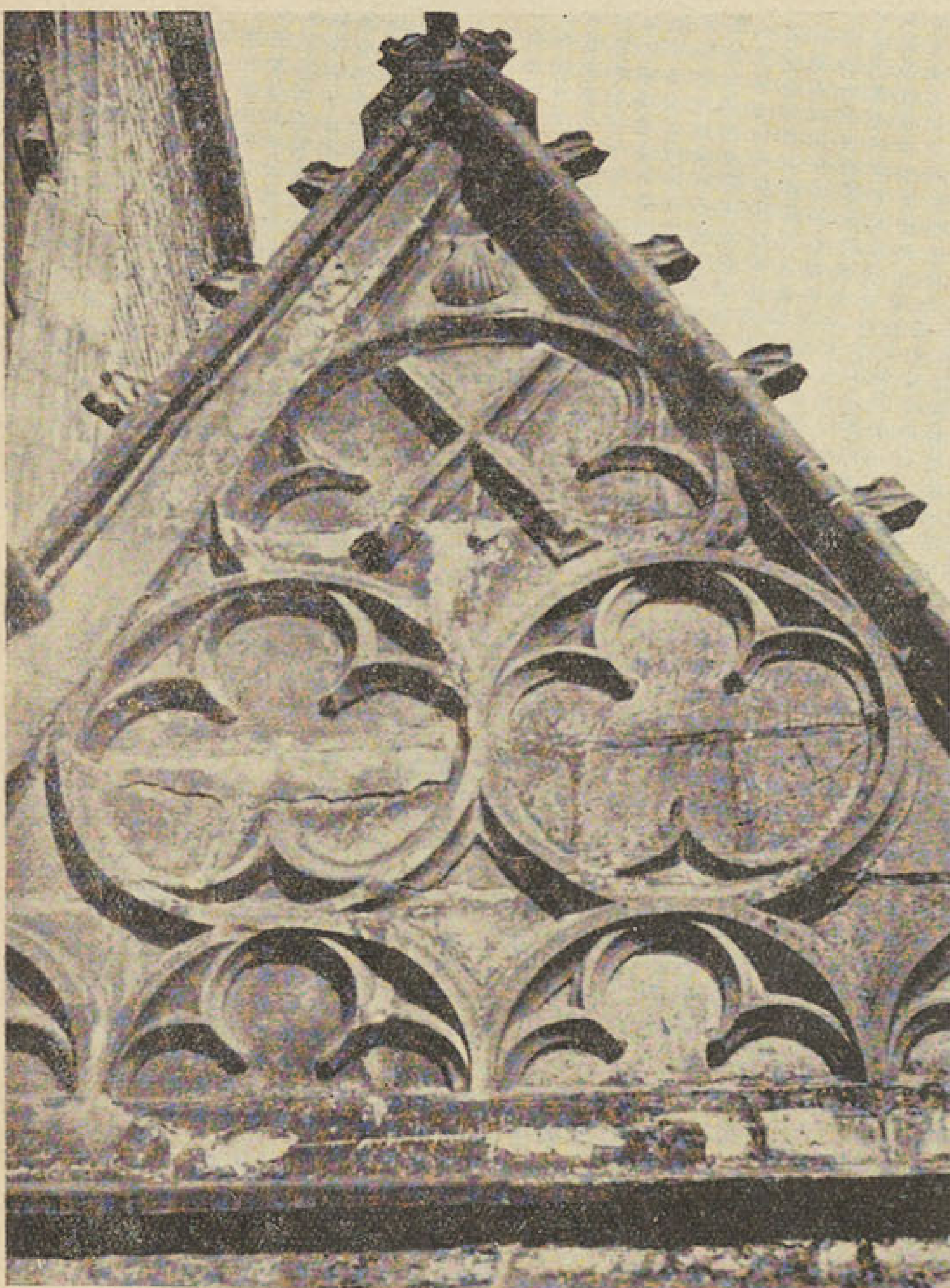
Raam in de Groote Kerk te Alkmaar met ruit.

wordt in 695 bij een tweede bezoek aan Rome benoemd tot „aartsbisschop voor het Friesche volk".
De missie werkt nu op andere wijze: in het gevolg der Frankische legers. De Frankische koningen veroveren Friesland en onder bescherming der Frankische wapenen wordt het Christendom ingevoerd. Natuurlijk ging dit niet zonder hevig verzet: de Kerk werd gevoeld als een Frankische instelling en de missionarissen traden niet zeer zachtzinnig op. Plaatsen, die de heidensche Friezen heilig waren, werden verwoest, hetgeen aanvallen van de in hun heiligste gevoelens gekwetste Friezen op de missionarissen uitlokte. Dit leidde weer tot gewapend optreden van de Frankische overheerschers. Zoo werd nog in 753 Bonifatius, aartsbisschop van Mainz, door de Friezen bij Dokkum doodgeslagen, hetgeen ten gevolge had, dat nu Dokkum het middelpunt werd van de Frankische bekeeringsactie.
De invallen der Noormannen en Denen, bondgenooten van de op deze wijze bekeerde Friezen en Saksen, leidden tot een aaneenschakeling van oorlogen. Eerst eeuwen later was het verzet voor goed gebroken.
Het Christendom is dus in deze Friesch-Saksische streken door de Frankische overheersching ingevoerd. De eerste kerken, die hier werden gebouwd, vertoonen in hun bouwstijl daarvan de bewijzen: het zijn kerken in romaanschen stijl. De ronde boog kenmerkt dezen stijl. Nog thans zijn er in ons land kerken, die dezen stijl vertoonen, ook in Friesland.
Deze romaansche stijl is ons volk wezensvreemd. De duistere ruimte, spaarzaam verlicht door kleine vensters, geeft een gevoel van somberheid; er gaat iets gedrukts van uit. Het omhoog, naar het licht strevende van het Germaansche volkskarakter, zoekt men er tevergeefs in. Men voelt, dat deze bouwwerken niet de uitdrukking zijn van het eigen volkskarakter.
Overal waar de Frankische overheerschers de latijnsche beschaving brachten, brachten zij ook dezen bouwstijl. Naarmate echter het rijk der Karolingen — afstammelingen van Karel — verviel en de greep van het centraal gezag op de overheerschte volken verslapte, richtten deze zich op en herleefde de eigen Germaansche volksaard. Wel was de eigen Germaansche volkscultuur in den ban gedaan door de Kerk als „heidensch", maar den volksaard kon men natuurlijk niet uitroeien zonder het volk zelf uit te roeien. Zoodra het volk de kans kreeg, ging het zich opnieuw in vormen uiten, die uitdrukking van den eigen aard waren.
De gelegenheid hiertoe bood de door de bevolkingstoename noodzakelijk geworden bouw van nieuwe kerken. In den bouwstijl dezer kerken treden vormen op, die met den romaanschen stijl niets meer te maken hebben. De gothiek ontwikkelt zich als eigen vormgeving der Germaansche volken. Ontstaan in de Germaansche streken van Noord-Frankrijk, verbreidt zich de nieuwe stijl snel in alle Germaansche streken van Europa, waarin het Christendom vasten voet heeft gekregen. Duitschland, Frankrijk, Engeland, Nederland ontwikkelen een eigen gothiek. Elke stam geeft aan den nieuwen stijl iets van zichzelf.
De naam „gothiek" is eigenlijk een scheldwoord, door de Latijnsche volken gegeven aan dezen stijl, dien zij niet verstonden en die in hun oogen barbaarsch was. Terwijl in het Noorden de gothiek nog in vollen bloei was, waren in Italië reeds de eerste verschijnselen van den terugslag merkbaar, van de herleving der romeinsche beschaving, waarin deze volken wèl hun eigen aard terugvonden.
Kenmerkend voor de gothiek is het opstrevende, het zich ten hemel oprichtende. In de gothische kathedralen met hun slanke pilaren, hun hooge vensters is iets van het

De Gothische St. Janskerk in 's-Hertogenbosch. In het hooge raam van het dwarsschip bovenin een zonnerad met vijf naar rechts gebogen spaken.

Groote Kerk te Alkmaar: maalkruis.

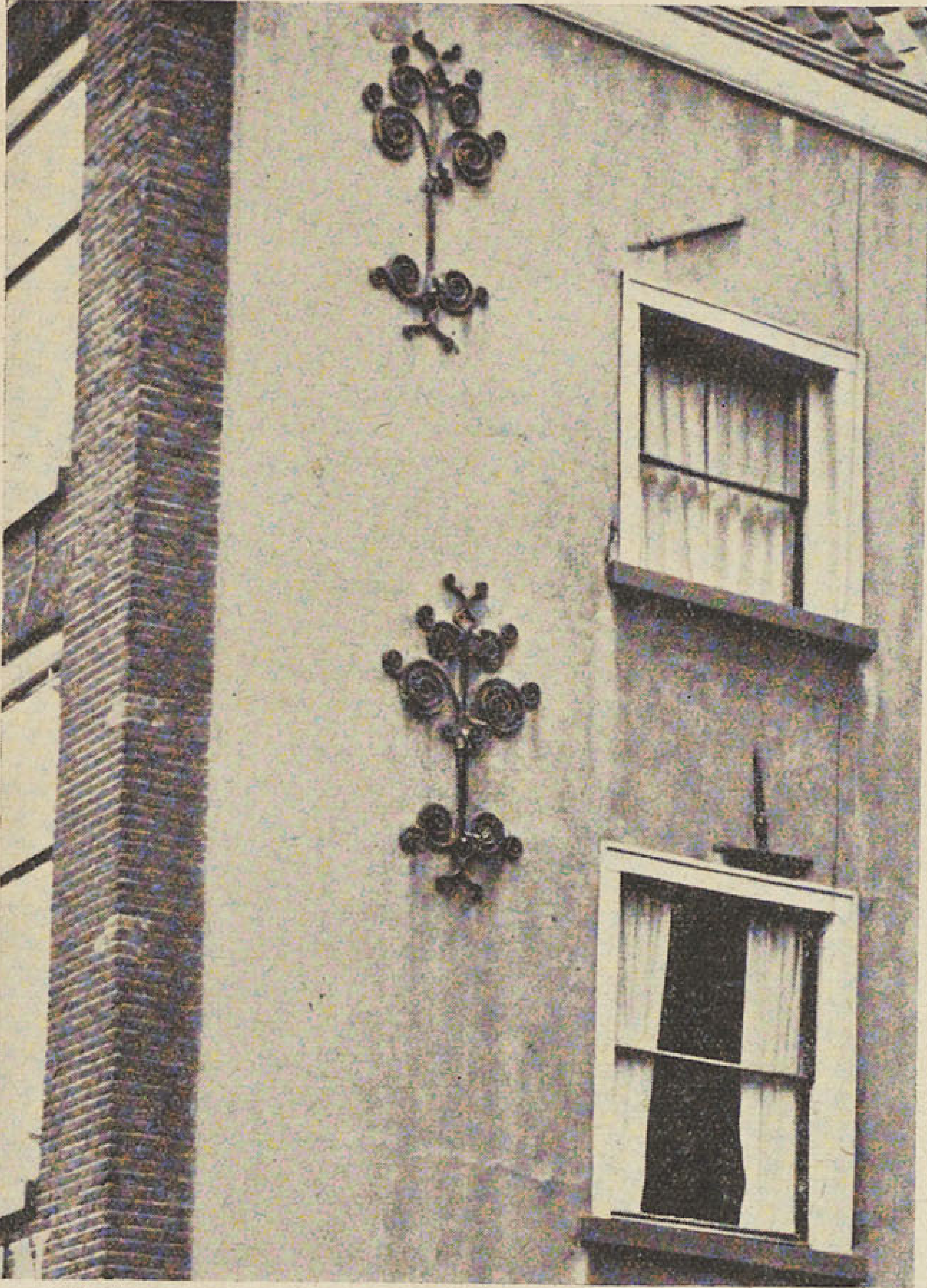
Nieuwe Kerk op den Dam te Amsterdam. In het raam linksboven een zonnerad met vier naar rechts omgebogen spaken, een hakenkruis vormende. Rechts boven en links onder het zonnerad met vier spaken, een recht kruis vormend. Deze vorm komt ook bij de Zweedsche rotsteekeningen veelvuldig voor.

woud gevaren. Wanneer men door den hoofdingang zulk een kerk binnentreedt en het lange schip voor zich ziet, dan is het of men staat in een laan, aan weerskanten bezet met boomen, welker kruinen elkaar raken. De Germaansche ziel, gewend God te zoeken in het heilige woud, schept zich als het ware een woud uit steen.
Deze gothische kerken zijn het werk van het volk. Een geheele stad bouwt er geslachten lang aan. Zij, die den eersten steen zien leggen, weten, dat zij wellicht het einde niet zullen zien. Maar jaar op jaar worden de bouwkosten opgebracht, jaar op jaar werken ambachtslieden aan het groote werk. De Germaansche liefde tot het volmaakte ambacht, tot de stijlvolle versiering van elk onderdeel, kan zich aan zoo'n bouwwerk uitleven. Beeldhouwwerk en snijwerk versieren het gebouw en alle gebruiksvoorwerpen. Altaar, kansel, banken, glasramen, alles wordt in denzelfden stijl vervaardigd en versierd.
De diervormen, die in den tijd der volksverhuizingen in de Germaansche kunst overheerschten, vinden in allerlei diervormen der gothiek hun laatste uitloopers. Ranken en plantenvormen vinden toepassing, in vele waarvan men het levensboom-motief terug kan vinden. Maar ook andere echt-Germaansche zinnebeelden kan men in en aan de gothische kerken terugvinden. Ook ruit en maalkruis worden aangebracht, maar vooral het zonnerad. Meestal als zesbladige rozet, maar ook in een vorm, die het wentelen van het zonnerad weergeeft : het hakenkruis in een cirkel. Het aantal haken wisselt. Vaak zijn het er twee, die in elkaars verlengde staan, zoodat de cirkel door een S-vormige lijn in twee gelijke helften wordt verdeeld; soms drie of vijf. Al deze vormen worden door en naast elkaar aan hetzelfde bouwwerk gebruikt.
Allerlei Germaansche zinnebeelden vormen zoo de eigen taal, waarin de Germaansche volksziel de eigen levenswijsheid vertolkt. En dit duurt, totdat de herleving der Latiniteit in de renaissance ook naar het Noorden doordringt en andermaal deze Germaansche cultuuruiting als „barbaarsch" verdringt. Dan wordt de naam „gothisch" voor deze cultuur gevonden en met dat woord is haar ondergang bezegeld. Het herleefde Romeinsche heidendom dringt in Italië als kunst tot in de Kerk zelf door en verspreidt zich naar het Noorden. De kerken moeten Romeinsche tempels worden, de heiligen Grieksche goden. Ook in het Noorden sterft geleidelijk de gothiek, naarmate de blik der kunstenaars onder invloed der nieuwe mode opnieuw naar het Zuiden wordt gericht. Onvoltooid blijven begonnen gothische kerken staan; op den gothischen onderbouw komt hier en daar een bovenbouw in den nieuwen renaissance-stijl. In Amsterdam staat b.v. naast de onvoltooide Nieuwe Kerk (de toren ontbreekt) het renaissance-stadhuis.
Een nieuwe tijd is aangebroken, waarin de belangstelling der Germaansche volken zich op andere dingen richt.

Germaansch Kunsthandwerk

In den loop van dezen eersten jaargang van De Wolfsangel is gewezen op verschillende Germaansche zinnebeelden, die veelvuldig voorkomen als versieringsmotief. Het begrip voor de beteekenis dier zinnebeelden is onder ons volk geenszins dood. Wel is het niet algemeen meer — de „beschaving" heeft in steeds toenemende mate de eigen volkscultuur verstikt en volksvreemde opvattingen hebben den eigen volksaard verwrongen — maar toch leeft merkwaardiger wijze in stille uithoeken van ons land onder het volk nog de kennis der beteekenis dier overoude zinnebeelden. Menige boer, die stil zijn gang gaat op den akker en in den stal, weet nog wat het zonnerad is, dat zijn hoeve siert, al zal hij het den stedeling niet licht zeggen. Met groote hardnekkigheid zal hij op zijn nieuwe boerderij weer dat zonnerad, dien levensboom willen hebben, gelijk op zijn oude huis, dat door bouwvalligheid moest worden afgebroken.
Hoezeer deze dingen ook onbewust nog in onze volksziel leven, blijkt wel hieruit, dat op tal van nieuwerwetsche gebouwen en voorwerpen telkens weer de oude zinnebeel-

den voor den dag komen. Hoe meer de kunstenaar streeft naar eenvoud en waardigheid in zijn vormgeving, hoe vaker hij — onberedeneerd en als bij ingeving — tot de duizenden jaren oude volkseigen voorstellingen terugkeert.
Al deze zinnebeelden — kruisen en maalkruisen, zonneraderen, levensboomen, zonnespiralen en nog vele andere — hebben elk voor zich een eigen vorm en beteekenis. Gezamenlijk echter zijn zij uitbeeldingen, stammende uit één en dezelfde voorstellingswereld. Eenzelfde gedachtenleven en wereldbeschouwing vormt hun achtergrond. Daarom laten deze zinnebeelden zich niet alleen samenvoegen zonder elkaar te storen, maar door hun samenvoeging ontstaat een nieuw, nog zinvoller zinnebeeld.
De echt-Germaansche sierkunst vertoont een voortdurend spelen met altijd weer dezelfde zinnebeelden, in telkens nieuwe samenvoegingen en verbindingen. Vasthoudend aan de grondvormen, weet elke ambachtsman deze op eigen wijze te verwerken, zoodat een schoon geheel ontstaat. Een uiting hiervan vindt men reeds in de vorming van ontelbare verschillende huismerken uit enkele grondvormen van runen en zinnebeelden. In no. 6 van De Wolfsangel vindt men er voorbeelden van. Naarmate men ze langer beschouwt en op zich in laat werken, raakt men meer thuis in hun eigenaardige vormen; men ziet met één oogopslag de grondvormen en herleidt daartoe de vaak zeer samengestelde figuur. Iets van de denkwijze, van de ziel onzer voorouders openbaart zich ons in de wijze, waarop deze figuren uit hun grondvormen zijn opgebouwd.
Deze samenvoeging van zinnebeelden tot een nieuw zinnebeeld, dat dan als siervorm of versierd voorwerp dienst doet, leidt tot het kunsthandwerk. Een tweetal voorbeelden hiervan vertoonen de bijgaande afbeeldingen. Beide vertoonen een levensboom, waarvan de takken overgaan in zonnespiralen. In het eene geval is de levensboom boven de voordeur van een Amsterdamsch grachthuis nog zinnebeeldig versiersel. In het andere — muurankers aan een huis te Utrecht — is het sierlijke zinnebeeld van den levensboom, wiens takken en wortels in zonnespiralen uitloopen, tot gebruiksvoorwerp uitgegroeid.
Wanneer men nu let op de beide andere onversierde muurankers, die schots en scheef in denzelfden muur zijn aangebracht, dan doen deze laatste armoedig aan. Zij vertegenwoordigen in hun kale nuttigheid de beschaving tegenover de cultuur, die uit de beide levensboomen tot ons spreekt. Het zinvolle en het zinlooze staan hier naast elkaar als om ons tot bezinning te manen.

Tusschen Dinkel en Regge

In den Oostelijken hoek van ons land ligt het landschap Twente. Voor velen is Twente een onbekend oord, anderen maken zich een geheel verkeerde voorstelling van deze landstreek. Men stelt zich Twente veelal voor als een land van flinke fabrieksplaatsen met omvangrijke fabrieksgebouwen, daverende machines en boven dit alles de zwarte rook der hooge schoorsteenen, welke in onheilspellende wolken over de stad drijft.
Geheel anders is deze streek, waarin de geest onzer voorvaderen nog leeft; waar oude zeden en gebruiken in eere worden gehouden. Daar, in het oude land der Tubanten, vinden we nog den Germaanschen volksgeest, die er voort bleef leven van geslacht op geslacht.
Landelijk Twente is bekend om zijn prachtig natuurschoon. Men vindt er uitgestrekte bosschen, waar smalle beekjes zich kronkelende een weg banen, waar het een waar lustoord is voor den wandelaar en men ten volle kan genieten van de schoone natuur. Hier vindt men uitgestrekte landerijen en is het aantal hofsteden zeer belangrijk. Hun, die in deze omgeving ronddwalen, zal het opvallen, dat men om vele boerenhoeven een wal vindt. Deze meestal niet hooge wallen geven aan het landschap een bijzonder karakter. Begroeid met laag kreupelhout, zijn deze wallen een broedplaats voor de vogels, welke men hier talrijk aantreft. In vroegere jaren hebben deze wallen als beschutting dienst gedaan bij overstroomingen. Hoewel dit de laatste jaren niet meer zoo vaak voorkomt, had de Dinkel vroeger vaak neiging buiten haar oevers te treden en werden heele landerijen onder water gezet. Nu zulks niet meer het geval is, zou men de wallen kunnen verwijderen. Hierdoor zou men over meer ruimte en grond kunnen beschikken.
Hier nu vinden wij reeds iets van die gehechtheid aan het overgeleverde, welke dit landschap kenmerkt. De meeste dezer wallen zijn wellicht eeuwen oud en door de voorouders van den boer aangebracht. Alles wat door de voorouders is aangebracht, blijft ongewijzigd, omdat de Twentsche boer zijn voorouders in alles in eere houdt. Dit staat ook in verband met de overerving. Reeds eeuwen is het gebruikelijk, dat de oudste zoon de hoeve erft. Zijn er meer kinderen, dan ontvangen deze geld, doch de oudste zoon wordt eigenaar van de boerderij. Zoo vinden wij tal van boerderijen, waar steeds een zelfde familie heeft gewoond, welke hoeve dan van geslacht op geslacht overging. Juist door deze overerving blijft de boerderij in den ouden toestand gehandhaafd en hiermede ook de omgeving. Dit is dan ook de oorzaak, dat men in deze streek de echte Saksische bouw veelvuldig kan vinden. Is een hoeve bouwvallig en is verbouwing of herstelling noodzakelijk geworden, dan zal de boer er pas toe overgaan, als het hoogst noodzakelijk is. Doch alles blijft zijn ouden trant behouden, alles blijft in denzelfden stijl, omdat hij later de hoeve zal overlaten aan zijn zoon, zooals hij ze betrokken heeft. Hij voelt zich verplicht hiervoor zorg te dragen, omdat ook zijn voorgeslacht zich van deze plicht heeft gekweten. Zie hier een klein staaltje, hoe men in Twente zijn voorouders en hunne gebruiken in eere houdt.
Een gebeurtenis, welke nog pas voor eenige maanden plaats vond, geeft een duidelijk beeld van een ander oud gebruik. Het betreft hier de „naoberschop", ofwel „burenplicht". Onder dezen naam „naoberschop" zullen we heel wat gebruiken aantreffen, welke men in andere deelen des lands niet vindt. In de buurtschap de Zoeke, welke gelegen is tusschen de dorpen Losser en Overdinkel, zou zich een nieuwe bewoner vestigen. Deze was afkomstig uit Oele, een buurtschap nabij Hengelo. Bij velen der lezers zal de vraag opkomen: wat heeft dat te beteekenen. Een dergelijke verhuizing komt toch wel meer voor. Doch voor de bewoners van de Zoeke was dit niet gewoon, want .... zij kenden den plicht van „naoberschop". Zij kregen toch een nieuwen „naober" ofwel buurman en zoo kwam de geheele buurtschap bijeen om de verhuizing van den nieuwen buurman te bespreken. Gezien den verren afstand, stelden de jongeren voor, om voor gezamenlijke rekening een auto te huren, maar de ouderen wilden hiervan niets weten. Zij wilden het aloude gebruik handhaven. Ten tee-

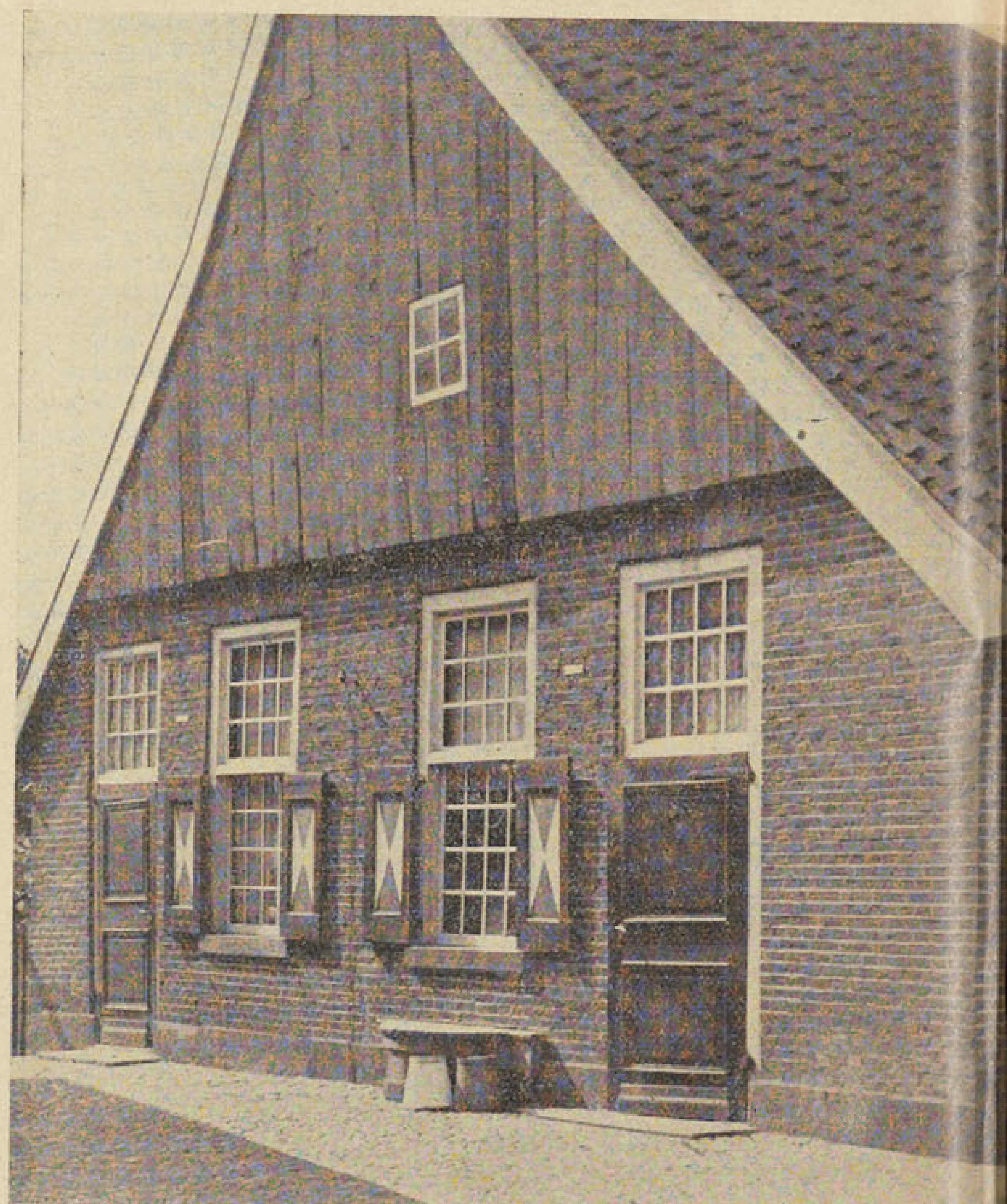
Dorpsstraat te Rijssen (O.). De boerderijen staan met de „niendeur", de dubbele inrijdeur, waardoor men op de deel komt, naar de straat toe. Het woongedeelte is aan de andere zijde, van de straat af. Vroeger lagen hier bij de „niendeur" ook de mesthoopen, wat nu verboden is.

ken, dat de nieuwe buurman welkom was in hun midden, zou men, ondanks den afstand, den nieuwen „naober" met al zijn hebben en houden met paard en wagen halen. De jongeren moesten zich bij dit besluit wel neerleggen en alzoo geschiedde.
't Was nog vroeg in den morgen, toen een 14-tal wagens met paarden bespannen gereed stonden, de reis naar Oele te ondernemen. In den loop van den morgen kwam men op de plaats van bestemming. De nieuwe bewoner was ten zeerste verrast door dit bewijs van vriendschap van de toekomstige buren.
Dat men ook in Oele de plichten van de „naoberschop" kende, bleek wel hieruit, dat men hier er voor gezorgd had, dat de oogst naar de nieuwe woonplaats was overgebracht.
Met den meesten spoed werd alles opgeladen. Naar oud gebruik reed de toekomstige naaste buurman voorop. Dan volgden de wagens met huisraad, meubelen, het landbouwgereedschap enz. Het vee had men per vrachtauto vooruit gezonden en de buren namen het voorloopig in ontvangst. In het begin van den middag werd de nieuwe woonplaats bereikt. Tijdens den tocht werd eenige keeren halt gehouden, om een slok te nemen uit de flesch, die de ronde deed. Op de plaats van bestemming aangekomen, wachtte den nieuwen buurman een tweede verrassing. Buurvrouwen hadden gezorgd voor een stevig maal warm eten. Nadat de inwendige mensch versterkt was, werden de wagens afgeladen. Volgens gebruik werd alles direct op zijn plaats gezet. 't Liep tegen tienen, toen men gereed was. Hoogst voldaan keerden allen huiswaarts. Voldaan, omdat men een oud gebruik had gehandhaafd, dat van geslacht op geslacht is overgegaan. Aan den nieuwen bewoner was de hulde gebracht voor zijn vestiging. Op hem rust thans de taak, deze te beantwoorden. Dit bestaat hierin, dat hij een maaltijd aanbiedt aan zijn nieuwe buren.
Het was een indrukwekkend gezicht, deze lange stoet van „verhuiswagens", indrukwekkend, omdat we hier een oud gebruik in eere zagen herstellen, een gebeurtenis, die bij velen in dankbare herinnering zal blijven.

Hoewel Paschen reeds achter ons ligt, willen wij iets zeggen over de gebruiken op deze dagen. In de eerste plaats denken wij dan aan Palm-Zondag, den laatsten Zondag in den vastentijd. In Oostelijk-Twente hebben we de laatste jaren met vreugde de opleving van den „palm-poaschen" waargenomen. Dit is een overoud gebruik. Men ziet dan kinderen met een „palm-poaschen" loopen. Deze bestaat uit een lange stok, versierd met gekleurde strooken papier. De kop is versierd met palmgroen en verder is de stok behangen met lekkernijen, vijgen enz. Op den stok zelf wordt een haan van deeg bevestigd.
Uit de versieringen van den palm-paschen blijkt, dat men daarbij te doen heeft met een der vele vormen van den Germaanschen levensboom. De haan op den top is een zonnevogel.
De laatste jaren worden in verschillende plaatsen optochten gehouden en vinden na afloop prijsuitdeelingen plaats voor de mooiste palm-paschen. Het is een prachtig gezicht, een dergelijke optocht van stralende kinderen, torsende de vaak zware stokken, daarbij soms geholpen door de ouders. Men trekt door de straten onder het zingen van liederen, waarvan het onderstaande wel het meest bekende is:

Palm, Palm-Poaschen,
Loat den koekkoek roasen,
Loat den kiewit zingen,
Dan krieg wie lekkre dingen.

Na afloop van den optocht gaat men naar huis, waar de „palm-poaschen" voorzichtig in een hoek wordt neergezet.
Ook het stoken van Paaschvuren op den 2en Paaschdag kan men in Twente de laatste jaren weer in ruime mate aanschouwen. De voorbereidselen beginnen reeds op Paasch-Zondag. Dan heeft het „Paaschstaak halen" plaats. Vooral in de omgeving van Ootmarsum en Denekamp kan men dit waarnemen. Tegen den middag verzamelen zich jong en oud en in optocht vertrekt men naar een boer — meestal telken jare dezelfde — wien men vraagt een „paaschstaak" te mogen kappen. Dit wordt nimmer geweigerd. Een jongen wordt aangewezen als „Judas" en deze moet in den boom klimmen en een touw in den top bevestigen. Met alle macht wordt aan het touw getrokken, de bijl komt er aan te pas en weldra is de boom gevallen. Hij wordt dan van zijn takken ontdaan, behalve van de bovenste. Hieraan worden touwen bevestigd en zoo wordt de boom naar het dorp getrokken, steeds met den kop vooruit. Voor de kerk wordt de boom neergelegd om den volgenden dag, na den middag-kerkdienst, naar de Paaschweide te worden gesleept. Hier bevindt zich ook het

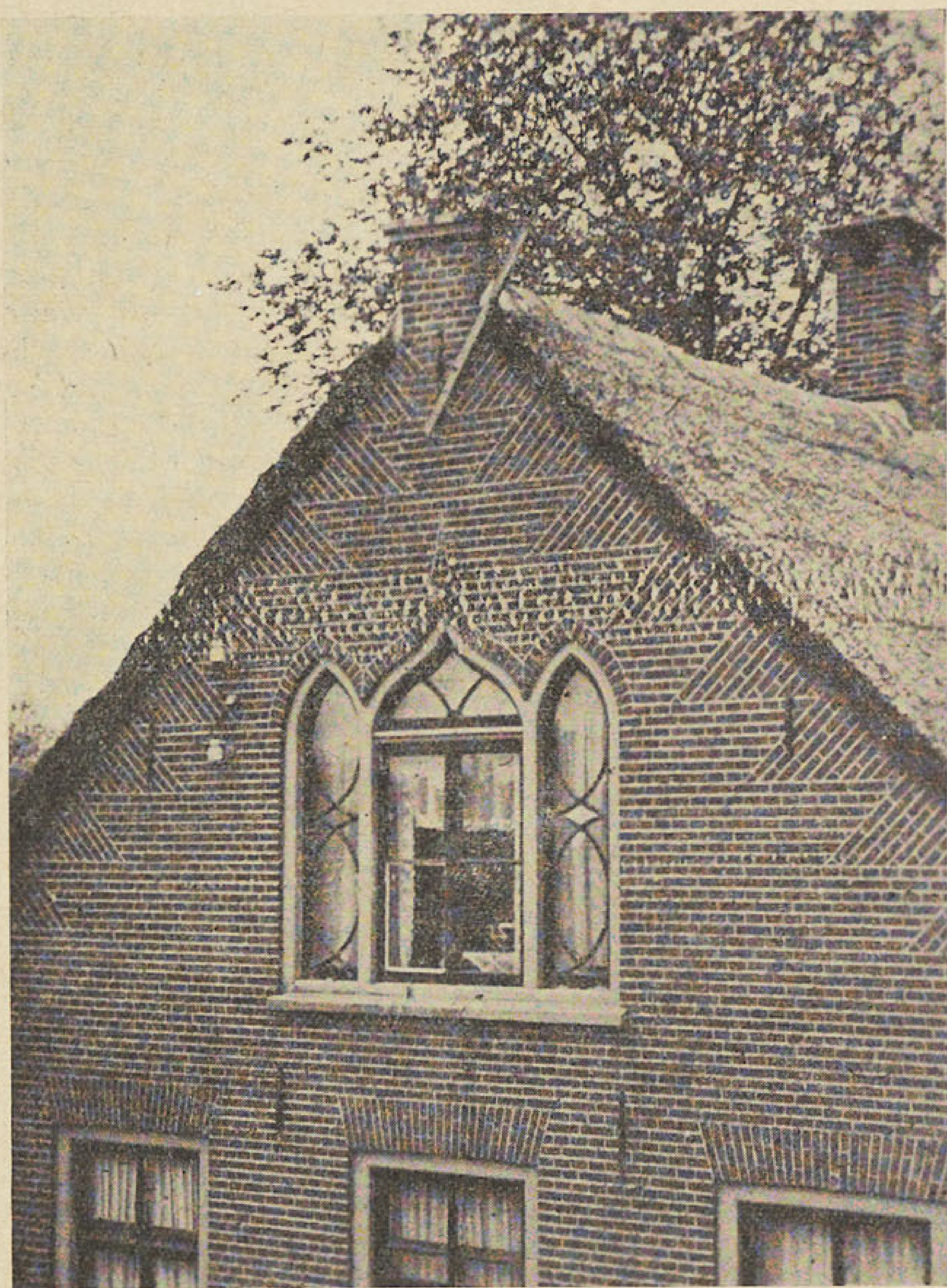

Dorpshuis te Losser.

Paaschvuur. Nadat aan den kop van den boom een soort gaffel met een teerton is bevestigd wordt de boom met vereende krachten overeind gezet. Dan is de beurt weer aan Judas. Hij moet dan op een ladder klimmen, om het aansteken van de teerton „aan te besteden". Dit gaat niet zonder moeilijkheden. Door de vaak honderden omstanders wordt hij dan bespot en gehoond, totdat hij door een ander wordt vervangen. Ook deze ondergaat het zelfde lot. Het slot is, dat bekend wordt gemaakt, hoe laat het Paaschvuur zal worden ontstoken.
Langzaam valt de avond. Het Paaschvuur wordt ontstoken. Honderden slaan het schouwspel gade. Nadat de houtstapel ontstoken is, vat ook de teerton vlam. Ver in den omtrek ziet men den fellen gloed, een vuurzuil stijgt ten hemel. Rondom het machtige vuur staat de bevolking en zingt het oude Paaschlied:

Christus is opgestanden
Al van de Joden hun handen,
Dus willen we allen vroolijk zijn.
Christus zal onze Verlosser zijn. Halleluja!

Tegen den donkeren hemel teekent zich wijd in den omtrek de gloed der Paaschvuren.
Ook in deze Paaschvuren heeft zich een oud-Germaansch gebruik — in gekerstenden vorm — gehandhaafd. Het oprichten van den paaschstaak op den houtstapel is te vergelijken met het oprichten van den Meiboom elders; beide gebruiken gaan terug op den levensboom, evenals de palmpaschen. Dat al deze overoude Germaansche gebruiken, laatste overblijfselen van Germaansche voorjaarsfeesten, zich hebben weten te handhaven, bewijst wel hoe diep zij in den volksaard wortelen en hoe het volk met geheel zijn ziel aan deze gebruiken hangt. De herleving van al deze gebruiken is te begroeten als bewijs van de komende wederopstanding der Germaansche volksziel.

Levende Volkscultuur

Bij gelegenheid van het huwelijk van Prinses Juliana met Prins Bernhard, verscheen er in verschillende bladen ook een plaatje van den deurwachter van het koninklijk paleis

aan het Noordeinde. Deze waardigheidsbekleeder draagt aan een geborduurden draagriem een degen.
Het borduursel van den draagriem was op de afbeeldingen niet duidelijk te zien, zoodat het de meeste krantenlezers wel niet zal zijn opgevallen. Wie echter eenigszins bekend is met de oud-Germaansche versieringsmotieven, die alom in ons land zoo algemeen voorkomen, zag terstond, dat dit borduursel geheel dezelfde vormen vertoonde.
Het vormt namelijk een aaneenschakeling van de rune ᛝ gelijk die ook elders voorkomt. Wij geven daarvan een voorbeeld van een boerderij onder Oudewater.
Merkwaardig is ook, dat wij eens een stiksel van dezelfde vormen in den jekker van een Zeeuwschen boer zagen. Terzijde van het split in den rug was het goed doorgestikt ter versterking, om uitscheuren te voorkomen. Het stiksel vormde echter tegelijkertijd een versiering: het glimmende garen stak duidelijk af tegen het meer doffe zwart van het zware laken. Het vertoonde twee naast elkaar staande en in elkaar overgaande ing-runen.
De draagriem van den paleis-deurwachter is dus wel geheel in Nederlandsch-Germaanschen stijl gehouden!

Boekbespreking

NEDERLANDSCHE FOLKLORE door J. Rasch.
ONS VOLKSLEVEN en ONZE GEBOORTEGROND,
beide door J. Rasch en uitgegeven door „Eigen Volk".

Het eerste is een „beknopt woordenboek" op het gebied der volkskunde (Folklore), een bruikbaar en handig werkje dat niet om strenge kritiek vraagt, geschreven als het is „door een leek voor leeken". Toch getuigt het van een veelzijdige kennis. Het gevaar van dergelijke werkjes is, dat oppervlakkige lieden ze vaak misbruiken, om 'n schijnkennis te verwerven, die bij uiterlijkheden blijft staan. Want meer dan de buitenkant kan een „beknopt" werkje

ook moeilijk geven. Door het in den tekst verwijzen naar litteratuur is echter den lezers reeds de weg gewezen tot dieper inzicht. Dat het in zoo kort bestek niet mogelijk is in te gaan op de oud-germaansche voorstelling van „geest" en „ziel", spreekt vanzelf, maar het is jammer, dat onze voorouders als zon- en maanaanbidders worden voorgesteld. Van een zonnegod is in historische tijden niets bekend en ook voor oudere perioden is dit niet waarschijnlijk. Dat het heksenbijgeloof niet uit de heidensche gebruiken wordt afgeleid, doet ons instemmen, al had het misschien nog duidelijker kunnen worden gezegd; daarentegen hadden wij deze zelfde onderscheiding ook gaarne gezien onder het woord Godsoordeel: evenmin als de heksenwaan met al zijn gruwelen, heeft de godsoordeelenepidemie der 16e eeuw iets uit te staan met de heidensche oudheid. Dit geldt voor een deel zeker ook van Magie en tooverij en wij weten uit de oud-Noorsche litteratuur, dat daar tenminste hierin niet „de priester of priesters voorging" (blz. 63), maar dat die bedreven werden door Lappen en Finnen, dus menschen van ander ras. Ook al duidt de schrijver hier niet zoo zeer op „zwarte magie", had toch op dit verschil gewezen kunnen worden. Dat bij de litteratuuropgaaf over Runen prof. Kapteyn niet genoemd wordt is bevreemdend. Toch kan het boekje voor velen een in hoofdzaak betrouwbare vraagbaak zijn, daar het het onzekere niet voor zeker geeft en uiteenloopende meeningen naast elkaar plaatst.

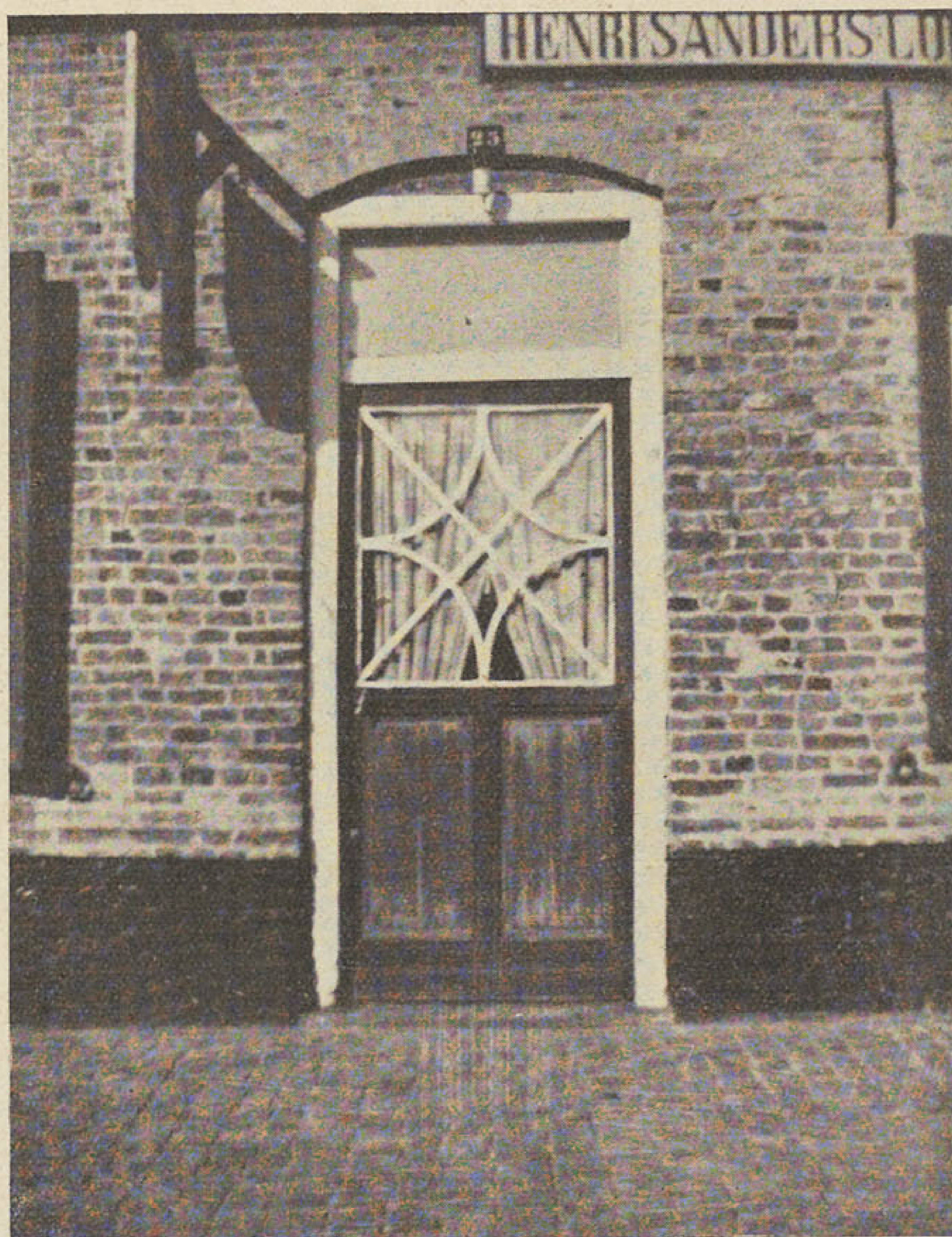
Het tweede werkje geeft zeer uiteenloopende stof. In hoofdst. I wekt het liefde tot de volkskunde en wijst er op, hoe ware kultuur volksverbonden is, in tegenstelling met „het beschavingsgepeupel" (bl. 24). Van „bijgeloof" wil de schrijver niet spreken, doch slechts van „volksgeloof", omdat hij hierin ziet „de laatste overblijfselen eener voorbijgegane levens- en wereldbeschouwing" onzer voorvaderen, waarvoor hij eerbied heeft (bl. 28). Dit lijkt ons niet juist: er is inderdaad veel b i j g e l o o f, dat in den huidigen vorm niet als „geloof" (d.i. vertrouwen en geborgenheid in God), maar wel degelijk als bijgeloof gestempeld mag worden en dat wij niet als volksgeloof willen beschouwen, waaraan onze heidensche voorouders eens geloofden. Ook al kenden zij bijgeloof, het is niet waarschijnlijk — de ons bekende feiten spreken het tenminste met klem tegen — dat zij zoo bijgeloovig waren als de mensch der Middeleeuwen. Hoofdst. II geeft een overzicht onzer „Nederlandsche Folkloristen", terwijl III „Nederland in den oertijd" behandelt. Dit hoofdstuk had beter ongeschreven kunnen blijven, het werkt verwarrend. Om één voorbeeld te noemen: op bl. 54 worden de Kelten behandeld en wordt hun verspreidingsgebied genoemd. Die uitbreiding vond plaats ongeveer tusschen 1000 en 200 v. Chr. uitgaande van het Donaugebied. Wanneer men nu zonder deze jaartallen te noemen over de dolmen en hunnebedden gaat spreken, die toch niets met de Kelten hebben uit te staan en in een tijd thuishooren, die vele eeuwen vóór de uitbreiding der Kelten ligt, dan is dit zeer verwarrend, of het is uiting van wat men wel eens genoemd heeft „Keltomanie". Dat verder bij de Megalithkultuur van „steenvereerders" wordt gesproken, doet al bijzonder wonderlijk aan. Zelfs de Menhir kan toch moeilijk als fetisch worden geduid. En als wij dan hooren dat dit volk (!) der steenvereerders hetzelfde is als de Kelten en het Aurignac-ras der rotsmuurschilderingen, dan vragen wij ons af, of dit soms een halve eeuw geleden is geschreven.
Hoofdst. IV „Overleefsels uit den Germaanschen tijd" behandelt een gebied, dat de wetenschap eerst begint te ontginnen.

Het derde werkje is een „Vragenboek". Hoe zorgvuldiger en vollediger deze vragen voor alle deelen des lands beantwoord worden, hoe beter — maar wij zijn daar nog zeer ver van af. Dit boekje kan er toe bijdragen, dat materiaal verzameld wordt. Mogen velen daaraan medewerken.

Stafrijm en Spreektaal

In het vorige nummer hebben wij eenige voorbeelden van Germaanschen versvorm uit ouderen en nieuweren tijd gegeven. Daarbij viel op, dat de Germaansche dichtkunst een voorkeur heeft voor het zgn. stafrijm; het rijm aan het begin der woorden.
Hoe machtig het stafrijm vroeger gewerkt moet hebben, blijkt wel uit de nog talrijke woorden en uitdrukkingen. die op hun stafrijm drijven; soms daardoor alleen gehandhaafd bleven, terwijl de onderdeelen van de betrokken uitdrukking op zichzelf niet meer verstaan worden. Uitdrukkingen van den laatsten tijd — men vindt ze gemakkelijk — bewijzen dat het stafrijm niet dood is. De Nieuwe-Gidsers en lateren bedienden en bedienen zich er gaarne van (Arthur v. Schendel b.v.), wat één van hun vele verdiensten is tegenover onze taal.
Hier volgen eenige van de vele voorbeelden, in ongedwongen volgorde:
met huid en haar, huis en haard, bij kris en bij kras, in weer en wind, wikken en wegen, van ros en ruiter (kop boven de afdeeling Paardensport in een dagblad), in rep en roer, in lichter laaie, wagenwijd, touw en takel, willens en wetens, buigen of barsten, in nacht en nevel, door schade en schande, schots en scheef, licht in lijden (naam van een weldadigheidsvereeniging), wis en waarachtig, wirwar, woelwater, rust roest, zonder blikken of blozen, windwijzer, over recht en redelijkheid (kop in De Telegraaf), kant en klaar, kap en keuvel, kleuterklas, hebben en houden, vingervlugheid.
Zulke uitdrukkingen zijn er nog veel meer te bedenken. Dat in onze dagen nog nieuwe worden gevormd bewijst wel, hoezeer het Germaansche stafrijm nog in onze volksziel leeft.

In Zuid-Nederland vindt men dezelfde Germaansche zinnebeelden als in Noord-Nederland. Ruit en maalkruis versieren een huisdeur te Loo in Vlaanderen.